

Ігор Коляда

Павло Юрчишин

**ПРОТИСТОЯННЯ УГКЦ РАДЯНСЬКОМУ ТОТАЛІТАРНОМУ
РЕЖИМУ: ДІЯЛЬНІСТЬ О. ВОЛОДИМИРА СТЕРНЮКА В
УМОВАХ ПІДПІЛЛЯ (1952-1973 рр.)**

Здійснено спробу аналізу характеру протистояння «підпільної» УГКЦ репресивній політиці радянського режиму, впливу єпископа В. Величковського на становлення позиції о. Володимира Стернюка; реконструювання одного із найважчих періодів біографії видатного діяча УГКЦ. Охарактеризовано не тільки особистісні, а і громадсько-політичні та геополітичні чинники, що впливали на душпастирську діяльність майбутнього митрополита УГКЦ В. Стернюка.

Ключові слова: УГКЦ, «катакомбна церква», духовні ідеали, радянський тоталітарний режим

In the article an attempt was made to analyze the nature of the confrontation of the «underground» UGCC with the repressive policies of Soviet power; the influence of Bishop V. Velychkovsky on the formation of the position of Volodymyr Sterniuk; to reconstruct one of the most difficult periods of the biography of the outstanding person of the UGCC; characterized not only personal, but also social and political and geopolitical factors that influenced the pastoral activities of the future Metropolitan of the UGCC Volodymyr Sterniuk.

Key words: UGCC, «catacomb church», spiritual ideals, totalitarian regime

Політика декомунізації, яка визначає суспільно – політичне життя сучасної України, спрямована на остаточне подолання наслідків радянського тоталітаризму у ідеологічній та духовній сферах, ліквідації

радянських цінностей та ідеологем, які є несумісними з демократичним шляхом розвитку українського суспільства, у суспільній свідомості з їхніми ризиками втрати державності в умовах гібридної війни, яку розв'язала нинішнє путінське керівництво РФ проти України, має посприяти подальшому утвердженню засад громадянського суспільства з його загальнолюдськими цінностями і свободами. Вивчення та широке висвітлення історичного досвіду протистояння УГКЦ асиміляційній політиці компартійно-радянського керівництва є суспільно значимою та науково важливою проблемою що є актуальним для сучасного розвитку української біографістики. У цьому контексті популяризація життя та діяльності таких видатних діячів історії України як монах-редемпторист Володимир Стернюк, якого роки ув'язнення й заслання не змогли зламати як у вірі, так і у своєму виборі життєвих цінностей, а лише загартували його особистість, є актуальним завданням для сучасного розвитку української біографістики.

Новизна дослідження полягає у подальшому вивченню маловідомих фактів із життя митрополита Володимира Стернюка у контексті протистояння УГКЦ репресивній політиці компартійно-радянського керівництва упродовж 1950- 1970-х рр..

УГКЦ після Львівського церковного, як його називають історики, «псевдо-собору», (1946 р.) опинилась поза законом в СРСР та УРСР. Ця подія була безумовно контроверсійною, і трактується дослідниками неоднозначно. Проте, беззаперечним є той факт, що УГКЦ відчула на собі всю потужність сили радянської тоталітарної системи. Так, станом на 1956 р, як відзначає Н. Мизак, перше десятиліття після Львівського «псевдо-собору» 1946 р., відзначене тим, що 3000 греко-католицьких храмів було передано РПЦ, з 1254 священників, які здійснювали душпастирську діяльність, 1000 були колишні греко-католики, інші ж – це православні священники РПЦ; з 590 репресованих священників та монахів УГКЦ з місць ув'язнення повернулися 243 священника. У Львівській області з числа

ув'язнених повернулося 158 священників, Станіславській – 29, Дрогобицькій – також 29, Тернопільській –18, Закарпатській – 90, разом 267 отців, які зразу ж почали займатися підпільною душпастирською діяльністю [8, с.78].

Після масових арештів священників, що не визнавали рішень Львівського церковного «псевдособору» (1946 р.) почалися «індивідуальні» репресії проти «неблагонадійних» священослужителів. Однією із цих тисяч жертв радянської тоталітарно-репресивної системи став монах-редемпторист Володимир Стернюк, якого упродовж 1947-1952 рр. було позбавлено волі та засуджено до ув'язнення у системі таборів «Каргопольлаг», в яких займалися лісозаготівлею. Отець Володимир відбував «своє покарання» в Архангельській області на станції Єрцево. Щоправда, йому пощастило: він працював санітаром, що полегшувало його табірне ув'язнення. Після 5 років ув'язнення, у 1952 р. він повертається до Львова, де чекала його зовсім інша реальність [10].

Повернувшись після ув'язнення в Україну, кир Володимир, як зазначає С. Дмитрух, потрапив у адміністративну пастку більшовицького режиму: щоб влаштуватись на роботу, він повинен був мати «прописку», тобто бути закріпленим за певним місцем проживання, а щоб отримати прописку – необхідно було бути працевлаштованим, а працевлаштуватись могла лише «особа з пропискою». Особа в СРСР, яка відбула покарання за свої політичні погляди, назавжди здобувала в офіційних органах оцінку політично неблагонадійної. Це становище поширювалось і на її родину, що означало перебувати під постійним «негласним» контролем та наглядом з боку правоохоронних органів та бути обмеженим у соціальних правах та правовому статусі. Після повернення о. Володимир мешкав у родині брата Остапа[5, с. 34]. Протягом декількох місяців бюрократичних тяганин, майбутньому митрополиту вдалось прописатися в Пустомитах, звідки він, приховавши факт своєї судимості за політичною статтею, їздив на роботу у

Львів, де працював у трест зеленого господарства охоронцем парку «Залізна вода» [9, с.302].

Після смерті Сталіна на становище Української греко-католицької церкви вплинула боротьба за владу між М. Хрущовим та Л. Берією, який прагнув у ній використати ситуацію, що склалась довкола УГКЦ. Шукаючи союзників в боротьбі за владу в Україні, до Москви з табору в Мордовії за наказом Л. Берії було доставлено митрополита Йосипа Сліпого, у якого в квітні 1953 р. закінчився 8-річний термін ув'язнення. Посланці Л. Берії розпочали таємні переговори з Й. Сліпим стосовно нормалізації відносин з Ватиканом та легалізації Греко-католицької церкви у Західній Україні. Посланець Берії навіть обіцяв відновити ГКЦ у правах, а митрополиту запропонували написати історію своєї церкви. Навіть у Москву возили, дозволили відвідувати бібліотеку. Після арешту Л. Берії переговори з митрополитом були раптово перервані. Й. Сліпий не прийняв пропозиції про співпрацю з репресивним режимом і був знову відправлений до будинку пристарілих у Красноярський край, де його утримували в аж до наступного арешту в 1958 р. [1, с. 347].

У результаті хрущовської політики часткової десталінізації більшість репресованих греко-католицьких священників було амністиковано й дозволено повернутись із заслання. У 1956 році із 344 священників УГКЦ, яких було відправлено углиб СРСР в 1945–1950 роках, 243 особи було звільнено. Так, активізація діяльності священників УГКЦ виявилась у проведенні богослужінь, у захопленні діючих православних храмів, у поданні заяв віруючими про реєстрацію греко-католицьких громад і духовенства [2, с.105]. Серед звільнених були два єпископи: Миколай Чарнецький (повернувся до Львова) та Іван Латишевський (повернувся до Станіслава (нині Івано-Франківськ)). Хоч їм і була заборонена душпастирська діяльність, вони продовжили виконувати свої єпископські обов'язки, висвячуючи священників. Оскільки багато греко-католицьких священників, які формально служили як священники православні, звернулися

до єпископів з проханням про розгрішення і повторне прийняття їх в лоно Греко-католицької церкви, в 1956 р. єпископ М. Чарнецький дозволяє греко-католицьким священикам продовжувати душпастирством серед вірних у Російській православній церкві, таємно належачи до Греко-католицької церкви. Греко-католицькі священики вели активну пропаганду про відновлення УГКЦ. Митрополит Йосиф Сліпий з ув'язнення писав також листи про недалекий час повернення прав українським греко-католикам: «...Перестаньте плакати і сумувати, всі пригноблені і прибиті, випряміть свої згорблені плечі, роз'ясніть свої зморщені лиця, возрадуйте і возвеселіться» [1, с. 348]

Важливою умовою УГКЦ в підпіллі, яка допомогла їй вистояти та вижити (у тому числі матеріально), був її тісний зв'язок з народом. Часто доходило до таких парадоксів, коли офіційний православний священик залишався без роботи на своїй парохії, оскільки реальні душпастирські функції перебирав на себе підпільно діючий там греко-католицький душпастир. Така ситуація усвідомлювалась радянськими чиновниками, які змушені були визнати, що обидві групи — возз'єднаних і невоzz'єднаних — офіційно працюють у двох протилежних сферах: одні в церкві, інші в державних установах, але реальна душпастирська перевага знаходиться в руках останніх, тоді як легально існуюча православна церква і її духовенство обмежується виключно рамками самої церкви і виконанням в ній релігійних служб.

Таким чином, «катакомбна» Українська греко-католицька церква, не маючи жодної можливості легально служити своїм вірним, формально утвердила свою присутність в Російській православній церкві, завдяки «підпільному» греко-католицькому духовенству, — та навіть поповнюючи, певною мірою, ряди своїх священиків в «підпільних» греко-католицьких духовних семінаріях. Більша частина репресованого греко-католицького духовенства все ще перебувала у засланні [8, с. 82].

Важливу роль у долі о. В. Стернюка після заслання відіграв колишній ігумен отців-редемптористів ієромонах редемпторист Василь Величковський, який після звільнення у 1955 році повернувся до Львова, де знайшов пристановище у самотньої старенької польки, яка мешкала за адресою: площа Возз'єднання (сучасна назва – Соборна), 11, кв. 3. Тут блаженний проживав із братом Іринесом Маньком (1920-1992) до свого повторного арешту в січні 1969 р. Не дивлячись на загрозу повторного ув'язнення, колишній ігумен отців-редемптористів ієромонах редемпторист Василь Величковський поводить активну душпастирську працю, і з 1959 р. виконував обов'язки єпископа катакомбної церкви [12, с. 67].

Цивільна служба була основним джерелом матеріального забезпечення для священників греко-католиків, які звільнились з радянських концтаборів [4, с. 5]. Не включенням ці обставини стали й для кир Володимира. Ці часи для кир Володимира, як зазначає ієромонах С. Дмитрух, надзвичайно скрутними. Кожен день він був вимушений їздити десятки кілометрів на роботу до Львова. Місцем його обіднього відпочинку була невелика стайня, де утримувалась коні для роботи в парку. Біля парку мешкали знайомі о. Володимира, де він таємно відправляв літургію в час обідньої перерви [5, с. 37]. Маючи вищу закордонну освіту, отець Володимир в очах начальства тресту викликав повагу та довіру. Так, після декількох місяців Володимира Стернюка переводять на посаду обліковцем у с. Скилів. Але робота, яка зобов'язувала відповідати за певні матеріальні цінності в умовах суцільної безвідповідальності і, часто, нечесності персоналу, не відповідала чеснотам, яких дотримувався о. Володимир. Він звільняється з тресту і шукає нову роботу. Як підкреслює о. Т. Бублик: «...кир Володимиру вдалося переїхати до Львова, де одна старенька полька прописала його в квартирі 14 метрів квадратних зі спільною кухнею та вигодами. Власне, саме в цій маленькій квартирці владика жив аж до Незалежності України,

отакі були «митрополичі палати» [5, с. 43]. Завдяки дочці знайомого священника із селища Наварія, отець Володимир влаштується санітаром на станції швидкої допомоги, де намагається допомагати хворим, і використовує будь-яку нагоду для духовної та моральної підтримки пересічних віруючих. У своєму інтерв'ю згадує як навіть у присутності лікаря охрестив умираюче дитя, пошепки вимовляючи слова тайного хрещення [5, с. 45]. Працюючи санітаром швидкої допомоги, о. Володимир користується авторитетом серед своїх колег, як сумлінний та старанний працівник. Користуючись прихильністю керівництва станції, він отримав довідку про те, що працює фельдшером, і завдячуючи цьому зміг вступити на заочне відділення Львівського медичного училища, після успішного закінчення якого працював фельдшером швидкої допомоги у Львові до виходу на пенсію у 1967 році [5, с. 45]. Саме специфіка роботи фельдшера на станції швидкої допомоги з особливим розкладом робочих та вихідних днів, дозволила отцю Володимиру більшість часу присвятити підпільній душпастирській діяльності. Так, виконання обов'язків фельдшера передбачала постійні роз'їзди до районів та сіл, що розширяло коло його спілкування з віруючими та його можливості для підпільної як організаційної, так і душпастирської діяльності (безпосередні зустрічі, заняття із кандидатами до священства, підготовка підручників для підпільної духовної семінарії, чинив церковні треби). Як зазначає о. Тарас Бублик: «...варто зауважити, що ця робота певним чином сприяла священничій діяльності. Згідно з документами, які ми маємо, Стернюка завжди згадують як одного з найактивніших священників підпілля, який періодично служив підпільні літургії, звершував таїнства Сповіді, Хрещення, Шлюбу, катехизував дітей» [10].

У цій діяльності, у боротьбі за віру, о. Володимир був не самотнім. Він завжди міг розраховувати на підтримку як в серед мирян, так і серед духовенства підпільної УГКЦ. Так, наприклад, на проповіді П. Василик заявив, що «радянська влада – це диявольська влада і вона повинна бути

знищена» [8, с. 85]. У 1958 р. священник Соловій із с. Новиця Калуського р-ну заявив, що він відмовляється від православ'я і переходить назад у греко-католицизм. Того ж року цей священник організував у сільській каплиці греко-католицьку службу. У Чортківському р-ні Тернопільської обл. активно працював священник М. Лютак. Уночі нелегально він також відправляв Службу Божу та здійснював інші церковні обряди. Серед прикладів спротиву пересічних віруючих заборонам, які встановлювала радянська влада особливе місце посідає традиційний обряд колядування на Різдво. Так, пересічні греко-католики під час якого часто виконували повстанські колядки «Сумний Святий вечір в сорок сьомім році», «Нині ся явила весела новина», «Нова радість стала». У цих та інших колядках жив дух народної непокори, який радянська влада так не змогла викориніти упродовж десятиріч атеїстичної пропаганди та переслідувань УГКЦ [8, с. 86]. 1958 р. уповноважений Ради у справах Російської православної церкви при Раді Міністрів СРСР по УРСР Г.Пінчук у своєму листі в ЦК Компартії України зауважував, що за 12 років після Львівського собору 1946 р. частина греко-католицького духовенства продовжує працювати у підпіллі, що вони вербують нові кадри для відновлення унії, використовують колишній церковний актив. Ще інша частина священників лише прикривались тим, що нібито прийняли православ'я, насправді залишались на ідейних католицьких позиціях. Наприклад, у 1960 р. влада перевіряла церкви на предмет ліквідації у них уніатської атрибутики. У багатьох церквах знайшли фани з синьо-жовтими лентами, ікони Божої Матері та Ісуса Христа з «відкритими серцями», католицьку церковну літературу. У Калуші, наприклад, у церкві побачили написи на прославу Папи римського, прізвища меценатів церкви з довоєнних часів. На хорах церкви знайшли багато націоналістичної літератури. У селі Підгірки біля Калуша у священника Тимчука конфіскували ручний дерев'яний хрест з вирізаним на ньому тризубом [8, с. 87]. Упродовж 1967–1968 рр. з сіл Львівщини надійшло в різні інстанції 11 заяв про реєстрацію «української католицької

церкви східного обряду» [8, с.87]. Починає збільшуватись кількість підпільних душпастирів. Так, станом на 1958 р. у Львівській обл. налічувалося 140 греко-католицьких священників, Тернопільській – 40, Станіславській – 70, Дрогобицькій – 23, Закарпатській – [8, с. 87], а вже станом на 31 січня 1962 р. на Львівщині нараховувалось близько 130 осіб невоzz'єднаного духовенства [7, с. 87], на 11 січня 1965 р. в області налічувалось вже 138 уніатських священників і близько 400 монахів і монахинь [8, с. 87].

Отже, в очах громадськості підпільна УГКЦ ставала у ряд стійких, нездоланих борців за Україну та її державність. Натомість, діяльність РПЦ і взагалі православ'я сприймалась віруючими Західної України як антиукраїнська, тому діяльності її священників всіляко перешкоджали. Греко-католицькі священники ставали не тільки духовними поводитирями, а й національними. УГКЦ знову, як і у роки Другої Речі Посполитої, стає тим громадським інститутом, який забезпечував українству збереження його національної самоідентичності, традицій національної культури.

1962 р. стараннями Ватикану і президента США Д.Кеннеді, митрополита Йосифа Сліпого рішенням керівництва СРСР було звільнено з ув'язнення і дозволено виїхати до Риму. Митрополит не бажав покидати Україну, однак папа Іван XXIII наполіг на його присутності на II Ватиканському Соборі. У Москві його зустрів спеціальний папський посланець голландський священник Ян Вілабранс, який, передбачаючи усякі можливі ускладнення та небезпеки, що могли загрожувати митрополитові у Москві, безпосередньо опікувався митрополитом. Під час 3-денного перебування у Москві митрополит Йосип Сліпий надіслав телеграму монаху – «редемптористу» Василю Величковському з проханням негайно приїхати для залагодження важливої справи. Отримавши телеграму, отець Василь прибув до Москви. У готельному номері разом із митрополитом Йосипом було відправлено Святу Літургію, на якій митрополит висвятив Величковського як єпископа і призначив

місцєблєститєлєм грєко-католицької цєрки в Укрєїні. Так, у 1963 році митрополит Йосиф Сліний прибув до Риму. Він уснішно виступив у Римі перед зібранням на II Ватиканському соборі, відкривши очі багатьом європейським політикам і духівництву на стан справ катакомбної УГКЦ в СРСР. Звільнення із заслання митрополита Йосипа Сліного започатковує відновлення канонічної ієрархії УГКЦ, бо фактично до 1963 року ситуація складалась катастрофічною: усі греко-католицькі єпископи були арештовані, відбували заслання, повернулися тільки двоє – Іван Лятишевський та Миколай Чарнецький. Останній нікого не висвятив, помер у 1959 році. Лятишевський помер ще швидше [1, с. 350]. На той час було два єпископи на Станіславівщині – Іван Слезюк та Симеон Лукач. У Львові не було єпископа. Тому митрополит Йосиф Сліпий використовує міжчасся після звільнення з в'язниці та від'їздом до Риму для того, щоб висвятити єпископа для Львівської архієпархії, який би був його заступником та місцєблєститєлєм [10]. Завдячуючи висвяченню митрополитом Й. Сліпим монаха – «редємпториста» В. Величковського єпископом у Львові утворився нєлєгалний єпископат. В. Величковський після зустрічі з митрополитом Йосифом Сліпим намагався підпорядкувати єдиному керівництву всі діючі групи підпільної УГКЦ та вплинути навіть на православних священників. Так, він прийняв присягу на вірність греко-католицизму від 3-х православних священників, підготував і висвятив на священників трьох осіб – Ворончака, Барчука і Воронського. У квітні 1963 р. призначив настоятельницею жіночого монастиря «Василіян» Наталію Юрчук. Так, завдячуючи цій активній діяльності нєлєгалного єпископату у 1963 р. у Львові уже налічувалося 12 груп греко-католиків кількістю 200 осіб, у Тернопільській – 15 груп більше 50 осіб. У с. Подільці Городоцького р-ну Львівської обл. священник Петро Більо організував монашу групу з чотирьох колгоспників – Котоли, Кухаря, Лакети і Бабія [8, с. 88].

У цих обставинах радянське керівництво знову вдається до посилення репресивної політики щодо УГКЦ, звинувачуючи греко-католицьких священників у створенні націоналістичних організацій. Так, у червні-серпні 1963 р. у Львові на квартирах священників Величковського, Винницького, Твердохліба відбулися обшуки. У них забрали 300 примірників релігійно-націоналістичної літератури, декілька тисяч фоторепродукцій ікон, 15 католицьких антимісів та іше. Заступник начальника КДБ при Раді Міністрів УРСР Каллаш писав у звіті, що «органами КДБ республіки ведеться робота по припиненню ворожої діяльності і скороченню місіонерської діяльності греко-католицького духовенства на території України». Владика Величковський був напрочуд активним, він постійно писав листи до влади у справі незаконної так званої «ліквідації» ГКЦ в Україні, допомагав людям нелегально відкривати церкви, звершував свячення. Він постійно привертав до себе увагу каральних органів, за що, зрештою, через 6 років після хіротонії отримав покарання. Так, у вересні 1963 р. у Львівській області КДБ стверджувало, що розкрило націоналістичну групу, створену під впливом «обробки молоді», «уніятським» священником Михайлом Вінницьким [8, с. 88]. У 1964 р. органи КДБ встановили за владикою Василем Величковським постійний нагляд. Тоді виникла нагальна потреба висвятити нового єпископа – помічника, який у випадку арешту владика В. Величковського далі зміг очолити підпільну діяльність УГКЦ. Вибір впав на о. Володимира Стернюка. З найважливіших причин вибору монаха-редемпториста Володимира Стернюка, о. Т. Бублик зазначає близьке знайомство отців Володимира та Василя, схожість поглядів на основні завдання підпільної діяльності УГКЦ, а також авторитет душпастирської діяльності о. Володимира Стернюка у владика В. Величковського. Після розмови з колишнім настоятелем монастиря редемптористів, отець Володимир погодився взяти на себе нелегкі в умовах підпілля обов'язки єпископа-помічника. Влітку 1964 року отця Володимира підпільно хіротинізують, і

він став єпископом УГКЦ. Ці передбачувані заходи не виявились марними. Вже у січні 1969 року владику В. Величковського заарештовують і засуджують на ще три роки тюремного ув'язнення. У 1972 році, з ув'язнення владику Василь Величковський вже вийшов важкохворим. Приступити до обов'язки очільника катакомбної церкви він вже не зміг. Більше того, під тиском радянських репресивних органів його змусили переїхати до сестри в Югославію. 30 червня 1973 р., у Канаді, місцеблуститель УГКЦ Василь Величковський відійшов у Вічність. З цього моменту весь тягар відповідальності за паству катакомбної УГКЦ ліг на плечі 65-літнього, єпископа Володимира Стернюка [5, с. 46].

Отже, 1952-1973 рр. – це період життя о. Володимира Стернюка, коли УГКЦ, будучи поза законом, в умовах подальшого репресивного наступу тоталітарної радянської системи, стала «катакомбною церквою», був пов'язаний з активною душпастирською діяльністю часів глибокого підпілля, не дивлячись на небезпеки арештів та ув'язнень, яка піднімала дух більшості мирянам, повертала їм віру у легалізацію церковного життя у найближчому майбутньому, збагачуючи досвідом протистояння радянській репресивній системі.

Джерела та література

1. Горішна Н. Вплив діяльності Йосипа Сліного та функціонування Української греко-католицької церкви (1945-1963 рр.) // Науковий щорічник. Книга II. – Львів: Логос, 2006, С. 347-352
2. Греко-католицька церква в 1944 – 1991 рр. // УІЖ. – 1996. С. 101-114
3. Гунчак Т. Україна. Друга половина ХХ ст. К.: 1993, 302 с.
4. Дмитришин Н. Між опором та пристосуванням: греко-католицьке релігійне підпілля в системі радянського тоталітаризму // Освіта – К. 2014, 27с.

5. Дмитрук С. Життя як подвиг для Христа: біографічні дані редемптористського монаха місцевого варварсько-правлячого єпископа Києво-Галицької митрополії Володимира Стернюка. – Львів, 2007. 223 с.;
6. Документальний фільм «Ціною власного життя» (Україна, 1997) – [Електронний ресурс]. Режим доступу:<https://www.youtube.com/watch?v>
7. Костельник Г. Тризуб з хрестом / Г. Костельник // Українські щоденні вісті. – 1941. – 14 серпня. – С. 1-2.
8. Мизак Н. Боротьба «Катакомбної» УГКЦ за легалізацію пастирської діяльності у 1946-1989// Матеріали з конф. Релігія та соціум – Чернівці, 2011 р. – С. 78-88
9. Онопченко В. Б. Політична зумовленість ліквідації і відродження Української греко-католицької церкви / В. Б. Онопченко // Актуальні проблеми держави і права. – 2004. – Вип. 22. – С. 448-454. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2004_22_87
10. Поліщук Н. «Мені не потрібні священники, у мене немає храмів, мені потрібні мученики!» До 110-річчя від дня народження Володимира Стернюка [Електронний ресурс]. Режим доступу:https://risu.org.ua/artic?id=66246&name=kaleido_digest&_lang=en&
11. Проповідники Церкви [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://cerkva-vnls.lviv.ua/propovidniki-tserkvi/> Володимир Стернюк [Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://uk.rodovid.org/wk/%D0%97%>
12. Редемптористи 90 літ в Україні чи ні. – Львів, 2003, 94 с.

УДК 316.4.063.7:342.827.1(438):(477)«1923/1930»

Костянтин Святнюк

**РЕПРЕСІЇ СТАЛІНСЬКОГО РЕЖИМУ ЩОДО ПОЛЬСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ В УКРАЇНІ 1923-1930 рр.**

Здійснена спроба аналізу новітніх історіографічних досліджень питання репресій сталінського режиму щодо польської національної